onder het juk. Maar dat het Synodale juk door Koning Willem I op de Kerken gelegd met groote ingenomenheid zou ontvangen zijn, is evengoed een bakersprookje als de bewering, dat de Kerk destijds machteloos was om zich zelf weer te reorganiseeren.

DR. H. H. K.

Leestafel.

DR. J. RIDDERBOS. ISRAEL EN DE BAËLS. AFVAL OF ONTWIKKELING. REDE gehouden bij de overdracht van het rectoraat der Theologische School van de Gereformeerde Kerken in Nederland, den 7en December 1915. — E. J. Bosch Jbzn. — Nijverdal 1915.

III.

In dit mijn slotartikel zal ik het hebben over het *derde* of laatste onderdeel van PROF. RIDDERBOS' rectorale oratie. (p. 49—66).

Tegenover de evolutionistische voorstelling van ISRAËLS meedoen aan den dienst van KANAANS BAËL en ASTARTES, als een *ontwikkeling* zijner religie, handhaaft de hoogleeraar, in dit onderdeel, de voorstelling der Schrift volgens welke dat meedoen van ISRAËL een *afval* van zijn God was. Van „den eenig waren God, die, naar het getuigenis der Schrift, zich aan Israël en aan zijne voorvaderen op duidelijke wijze had bekend gemaakt". Dat de Schrift metterdaad deze voorstelling biedt, daarvoor beroept DR. RIDDERBOS zich op tal van teksten, en wel op één na — Richteren 2 : 2, — ontnomen aan den PENTATEUCH.

Teksten, die onder meer de strengste verboden inhouden tegen het dienen van de goden en het meedoen aan den beelden- en hoogtendienst der KANAÄNIETEN.

Nu komt mij een beroep op teksten schier uitsluitend ontnomen aan den PENTATEUCH tegenover hen, die DR. RIDDERBOS bestrijdt, niet geheel onbedenkelijk voor. Ik denk hier met name aan de teksten uit DEUTERONOMIUM, en daarbij óók aan wat RIDDERBOS in de laatste Aanteekening op zijn oratie, no. 175, vermeldt van WELLHAUSEN's spreken, in diens PROLEGOMENA ZUR GESCHICHTE ISRAËLS over de »deuteronomische« omwerking van ISRAËLS historie.

Het wil mij voorkomen, dat een beroep op dat deel der Schrift hetwelk wij bezitten in de geschriften van ISRAËLS profeten uit de 8e eeuw, — een methode door DR. RIDDERBOS zoo gelukkig toegepast in zijn *derde* deel — ook hier, met het oog op zijn offensief, de voorkeur zou hebben verdiend.

Dan, ook afgezien van de beschouwing der critische School omtrent den PENTATEUCH in het algemeen en DEUTERONOMIUM in het bijzonder, zooveel is zeker, dat, zooals de hoogleeraar op 49 terecht zegt, »bij Israels komst in KANAAN deze vermaningen«, — bedoeld zijn hier de, zoo straks genoemde in den PENTATEUCH voorkomende verboden, — »door de groote meerderheid des volks in den wind zijn geslagen«.

Hoewel daartoe tal van factoren en dat zoo van geestelijken als van uitwendigen aard, aanwezig waren, iets waarop de redenaar dan ook niet verzuimt te wijzen (49—51), kan dit toch, zoo besluit hij, »aan Israëls Baëlsdienst het karakter van afval niet ontnemen«.

* * *

Vervolgens wijst DR. RIDDERBOS er op, dat het boek der RICHTEREN ons verhaalt, hoe deze *afval*, zij het dan ook eerst begonnen in het tweede geslacht (Richt. 2 : 10), telkens werd afgewisseld door perioden van *bekeering*. Goed ben ik het met hem eens, wanneer hij hier, aan het adres der Wellhausiaansche School, zegt, »de verwerping dezer voorstelling als onhistorisch berust op eene aprioristische loochening van een ingrijpen Gods in Israels geschiedenis". Uit een oogpunt alweer van offensief optreden heeft het mijn bijzondere instemming wanneer hij er terstond op laat volgen: »zelfs daarvan afgezien, nog de waarschijnlijkheid tegen zich" (p. 52). Dit laatste staaft hij dan met: »Wat is aannemelijker dan dat de KANAANIETEN, zoo vaak zij konden, den indringers den voet op den nek trachten te zetten; en dat deze druk krachtig medewerkte om aan Israël den lust in den Baëldienst te doen vergaan, en alle hoop weer saam te trekken op dien wonderen NAAM, die eens de vaderen van victorie tot victorie had geleid«. (p. 52).

Weldadig doet op deze en de volgende twee bladzijden aan de kijk, dien Prof. RIDDERBOS daar toont op de realiteit van het leven met haar vele variaties of verscheidenheden, wanneer hij, naar aanleiding van dien afval en die bekeering van ISRAËL, zegt: »Natuurlijk ligt hierin volstrekt niet opgesloten, dat nu eens heel Israël alleen den Baël, dan weer gansch het volk met een volkomen hart den Heere diende«. Tegenover deze naieve voorstelling stelt hij dan, als de meer vermoedelijke, dat er onder ISRAËL, zoo in de perioden van afval als bekeering, op het stuk van religie vierderlei menschen zullen zijn geweest. „Zuivere Baëldienaars: anderen, die op twee gedachten hinkend, BAËL en JHVH wilden eeren; ook mannen als MICHA (Richteren 17), die in naam vasthielden aan ISRAËLS God, maar Zijn dienst zoo verkeerden, dat hij van eigenlijke afgoderij soms nauwelijks was te onderscheiden; en ten slotte nog een kleine kern, die, ook bij alle zwakheid en gebrek, toch in oprechtheid bleef verbonden aan der vaderen God." (p. 54).

Mij dunkt, dat hier ook nog een vijfde varieteit is te vermoeden „Religion ist immerdar ein Nicht-genügehaben an der Welt", schreef de onlangs gestorven wijsgeer WINDELBAND. Maar de kijk op de realiteit van het leven leert, dat er altijd en overal ook menschen zijn, die, omdat zij van de wereld, deze vermoorde en moordende, nimmer hun bekomst hebben, ook geen religie hebben. Zou nu die varieteit alleen in ISRAËL hebben ontbroken?

* * *

Maar, ook in haar latere periode, dan die der RICHTEREN, beziet DR. RIDDERBOS de religie van ISRAËL.

Hij beziet dan de nieuwe periode van afval, welke met SALOMO, die terwille van zijn heidensche vrouwen, buiten JERUSALEM altaren liet bouwen voor KAMOS, MILCOM en ASTARTE, — begint en zich straks, na de splitsing van het rijk in de twee rijken van EPHRAIM en JUDA voortzet. En RIDDERBOS stelt hier de vraag óf, en zoo ja, welken invloed deze afval tot afgoderij, bepaaldelijk tot den Baëlsdienst, heeft gehad op ISRAËL's vereering van JAHVEH.

Bij de beantwoording dezer vraag neemt hij over de, door KONIG gemaakte, onderscheiding van *legitieme* en *illegitieme* of *wettige* en *onwettige* religie in ISRAËL.

* * *

Een invloed en zelfs een zeer belangrijke invloed van den Baëlsdienst op de *illegitieme* vereering van JAHVEH wordt grif door hem erkend. Is hier onder illegitieme JAHVEH-vereering te verstaan het „syncretisme" of de vermenging van den JAHVEH-dienst met dien van BAËL, dit syncretisme, dat „voor de Richteren-periode slechts is te vermoeden, valt voor den lateren tijd uit de bronnen te bewijzen" (p. 55).

Met den hem kenmerkenden eerbied voor de feiten waarschuwt DR. RIDDERBOS echter tegen overdrijving. Zoo bij het cultureele, als bij de religie zelf wil hij, wat de onwettige JAHVEH-vereering betreft, niet enkel met den Baëldienst, maar ook met ISRAËL's heidensche traditie, reeds meegebracht uit het huis van TERAH den vader van ABRAM, en ook met ISRAËL's originaliteit, als twee andere factoren rekening houden. En zoo bespreekt hij dan, eerst wat het cultureele betreft, het Stierbeeld te DAN en te BETHEL; den dienst op de hoogten en onder de boomen; de masseben en asjeren; en ook de gewijde prostitutie. Verder het verschijnsel der valsche profetie, en eindelijk, wat de religieuse voorstelling betreft, het gelijk stellen van ISRAËLS God met de goden der HEIDENEN; het realiter tegenwoordig zijn van de godheid in het beeld; en bij deze, als gevolg daarvan, haar localiseering en prijsgeving van haar eenheid, wat voor dit laatste o. m. blijkt aan den nitroep: „Zoo waar uw God leeft, DAN!" (Amos 8 : 13).

* * *

Geheel anders staat het, naar DR. RIDDERBOS oordeelt, met ISRAËLS *legitieme*, op bijzondere openbaring berustende religie.

Ook nu getuigt het weer van zijn bezonnenheid, dat, al ontkent hij hier een invloed, hij daarmee allerminst elken samenhang, en dan bepaald in formeel opzicht, tusschen de religie van KANAAN en die van ISRAËL uitsluit.

Voor dien samenhang verwijst hij én „naar de werking der algemeene Godsopenbaring in het Heidendom aan welke de bijzondere Godsopenbaring zich aansluit" én naar „het Semitisch karakter, dat Israëls religie en toch goeddeels ook Kanaans religie droeg". En RIDDERBOS beroept zich daarbij op de feiten, dat de godnamen MELEK en EL zoowel bij de ISRAËLIETEN als bij de KANAANIETEN in gebruik waren; op het geven van theophore eigennamen en, wat den cultus betreft, op de bekende, in 1845 te MARSEILLE gevonden PHOENICISCHE offertafel met haar beschrijving, in uitdrukkingen, die veelszins aan de MOZAÏSCHE wetgeving herinneren, van de verschillende soorten van offers en het aandeel, dat daarvan den priesters toekwam.

Maar, al erkent Prof. RIDDERBOS dezen samenhang, even beslist ontkent hij, dat ISRAËLS wettige of *legitieme* religie afhankelijk zou zijn geweest van die der Kanaanieten. Hij ontkent dit op grond van het objectief-historisch argument, dat, zooals hij met name in het *derde* deel van zijn oratie heeft aangetoond, niet eerst sinds HOSEA's dagen, maar van de oudste tijden af aan ISRAËL eene openbaring was geschonken, waarloor de dienst der BAËLS als zonde en afval werd veroordeeld. En, ook al acht hij het eenerzijds niet ondenkbaar, dat in ISRAËLS legitieme religie toch voorstellingen zijn binnengedrungen, waartegen ze zich aanvankelijk had verzet, „anderzijds" zoo schrijft hij, »is duidelijk, dat indien dit verzet nooit geheel heeft ontbroken, ISRAËLS legitieme religie met den dienst der BAËLS nimmer zulk een innige verbinding kan hebben aangegaan, als men van de overzijde aanneemt, en moet aannemen, om ISRAËLS verregaande afhankelijkheid van KANAANS HEIDENDOM te handhaven«.

Zijn met gloed van overtuiging geschreven peroratie vat DR. RIDDERBOS dan saam in de zeker niet onjuiste opmerking, dat „de evolutionistische theorie met haar bestrijding van de O. T.ische geschiedbeschouwing aangaande Israels religie, de Oud-Testamentische *openbaring* en de daarop gegronde *religie* in haar hartader aantast".

* * *

Toen ik, na nauwkeurige lezing, deze mijn aankondiging van Prof. RIDDERBOS' eerste rectorale oratie begon, noemde ik die oratie „niet minder wetenschappelijk dan principieel" en dat waren niet maar twee vereerende toevoegsels.

Door de omstandigheid toch, dat de redenaar zijn denken laat beheerschen door de gereformeerde beginselen, *is* deze rede principieel en staat zij dan ook vlak tegen het anti-gereformeerde beginsel der evolutie.

Dan, door de andere omstandigheid, dat de redenaar ook rekening houdt met de *feiten* en ze daarbij geen geweld aandoet, *is* zijn rede evenzeer wetenschappelijk.

De zoogenaamde critische School heeft, met betrekking tot het O. T. vragen aan de orde gesteld en antwoorden daarachter gezet, die voor ons Gereformeerden onaanneemlijk zijn.

Over die vragen zelf te zwijgen, mag niet bepaald heeten een zwijgen dat goud is. Tegenover het beginsel der critische School, waarmee haar antwoorden saamhangen, zonder meer óns beginsel te stellen, wordt een vrij onvruchtbaar „langs elkaar disputeeren." Met deductie toch uit de beginselen alléén komt men er niet; overtuigt men evenmin een twijfelaar als een tegenstander.

Alleen waar zich aan de deductie uit de beginselen, de inductie uit de feiten verbindt, is er althans mogelijkheid om zoo den een als den ander te overtuigen.

En juist in deze, zoo gelukkige combinatie van deductie en inductie acht ik Prof. RIDDERBOS' rede voorbeeldig.

Voorbeeldig zooals ik, in het algemeen, voorbeeldig acht de wijze van werken der jongere generatie van O. T.ische geleerden onder ons Gereformeerden, en waarbij ik denk, naast RIDDERBOS, aan NOORDTZIJ en aan VAN GELDEREN, aan onzen AALDERS, DE MOOR en v. KATWIJK. Een wijze van werken, die uitzicht biedt wel niet op een, althans in afzienbaren tijd, oplossing van alle problemen, maar toch op een ontkomen aan de suggestie, dat de antwoorden, die de z. g. critische School achter de vragen zet, dat de oplossing van de O. T.ische problemen die zij biedt, — toch eigenlijk de antwoorden zijn en de oplossing is.

Maar niet alleen als voorbeeldig werkstuk, doch ook nog in ander opzicht is deze oratie van een hoogleeraar onzer THEOLOGISCHE SCHOOL, die tevens een oud-leerling onzer VRIJE UNIVERSITEIT is, mij bijzonder welkom.

Tegenover alarmistische beweringen toch, die dezer dagen opklonken, dat „het gereformeerde type bezig is te verworden en uit te slijten in breeden kring"; dat „de gereformeerde actie niet vrij is van geestelijke inzinking", — is Prof. RIDDERBOS, ISRAËL EN DE BAËLS-AFVAL OF ONTWIKKELING, mij een negatieve instantie.

G.

Uit de Pers.

In de *Rotterdamsche Kerkbode* schrijft Ds. Landwehr over den watersnood het volgende:

De stemme des Heeren is op de wateren.

Dat woord van Israels dichter heeft zeker nachtelijk een in de laatste dagen voor den geest gestaan.

Wat hebben wij onze nietigheid kunnen opmerken!

Menigmaal was het hoog water; als de zee het water de rivier opdreef, en als de stormwind de wit-gekuifde golven landwaarts instuwde.

Wie dacht er dan aan levensgevaar?

Nu, ja, er mochten eens wat kelders onderloopen en wat lage huizen waterschade bekomen, maar dat was dan ook alles.

Maar nu was het wat anders.

De menigte begreep het wel niet, maar, die den toestand overzagen, hielden het hart vast.

De vloed deed het water steeds meer stijgen en de hoogste dijken werden bedreigd.

Wanneer het water nog enkele centimeters omhoog gestegen was, dan waren de hoogste dijken overstroomd en wie had dan de ellende van Holland kunnen overzien?

De meeste menschen achtten zich in ons aan de zee en de rivieren ontwoekerd land zoo veilig, dat zij er niet aan dachten, dat die woelige zee en die snelstroomende rivieren wel eens den ontroofden buit terug zouden kunnen eischen.

Inderdaad, veler leven heeft aan een zijden draad gehangen.

Wordt dat nu ingezien?

Och, duizenden praten er over als over de gewoonste zaak ter wereld.

't Is voorbij en daarmee uit!

Land, land, hoor des Heeren Woord!

De stemme des Heeren is op de wateren.

Erkent Gods lankmoedigheid, dat Hij ons spaarde.

Er zijn streken in ons land, waar het water de grootste verwoestingen heeft aangericht, waar landen zijn verdorven, waar huizen zijn verwoest, waar have en goed is verloren, waar dierbare levens zijn opgeëischt.

En nu kan de barmhartigheid wel leed verzachten, gelukkig dat er barmhartigheid getoond wordt, maar wordt de roepstem des Heeren ook verstaan?

God spaarde ons tot nogtoe voor den oorlog.

Helaas, duizenden hebben dat niet voor een weldaad erkend.

Men heeft er overheen geleefd.

Men was er aan gewoon geworden.

En nu komt de Heere ons laten zien, dat Hij ook op andere wijze ons treffen kan.

De oorlog heeft duizenden geëischt, maar de watersnood had er wel eens tienduizenden kunnen eischen.

Is er nu opmerken?

O, volk des Heeren, als de wereld al deze oordeelen vergeet, vergeet gij ze niet!

Verootmoedig u toch onder de krachtige hand Gods.

De stemme des Heeren is op de wateren.

Laten wij ons nederbuigen voor den Heere!

Alleen in den weg van verootmoediging wil Hij Zijn aangezicht aan ons doen lichten.

Men klaagt er over, dat er onder Gods volk zoo weinig opmerken is.

Toen de oorlog begon en ieder bang was voor zijn have en goed, voor zijn huis en kroost, toen waren de kerken vol.

Gevoelen nu de geloovigen nog behoefte om God te danken voor bewaring in nooden en te bidden om bevrijding van verdere rampen?

Gevoelen zij behoefte om voor den Heere te erkennen: Heere, zoo Gij met ons in het gericht wilt treden, niemand zal voor Uw aangezicht rechtvaardig zijn?

Is het soms van ons ook waar, wat de Heere zeide van Israël: Ik heb ze geslagen, maar zij hebben geen pijn gevoeld?

O, volk des Heeren, zie toe!

Daar is een stem, die roept: waakt op! Schik u, o Israel, om uwen God te ontmoeten.

De wereld glimlacht bij de oordeelen Gods, evenals de lieden in de dagen van Noach deden; maar moet Gods volk niet het hoofd in het stof buigen?

Moet er geen behoefte zijn aan gebed?

Toen het dan, o, gij die God vreest, dat de ernst der tijden u dringt om te zamen te komen.

Laat Gods huis vol worden, en laten wij onzen God aanroepen!

Dan zal er hope zijn.

Niet alleen de watersnood heeft ons iets te zeggen, het strijdgewoel rondom ons noopt tot nadenken.

Het is nog zoo zeker niet, dat het niet aan ons toe zal komen.

De neutrale landen worden tegen wil en dank in den stroom meegesleurd.

Het schijnt, dat men ons ook niet met rust kan laten.

Welnu, de Heere regeert!

Hij alleen!

Zijn raad zal bestaan.

Dat geloof is de kracht van ons leven.

Wij wijzen echter op de gevaren, opdat niemand inslape.

Het is geen tijd om te rusten.

Op uw knieen, o Israël!

Daar is uw plaats!

De Heere regeert! Dat de volken beven!

Maar blijft gij dan dicht bij uw God!

Wat dan ook geschiede, dan zijt gij veilig in Zijn armen.

Maar alleen, als wij onzen God erkennen, alleen dan zal Zijn naam heerlijk in ons midden zijn, al moest ook tegenspoed over onze erve komen!

Officieele Berichten.

VELDPREDIKING.

Verleende hulp in de maanden November—December 1915.

Vanuit Tilburg:

7 Nov. Ds. J. Schoonhoven, van Delfshaven, te Ulecoten en Tilburg.
7 » Ds. S. W. Bos, van Koudum, te Tilburg en Goirle.
5 Dec. Ds. P. E. v. Schaik, van A. J. Polder, te Ulicoten en Hilvarenbeek.
12 » Ds. J. J. Westerbeek v. Eerten, van Kampen, te Tilburg.
19 » Ds. F. A. v. d. Heijden, van Oudshoorn, te Goirle, Baarle-Nassau en Tilburg.
19 » Ds. J. de Vries, van Tilburg, te Hilvarenbeek.

Vanuit Breda:

14 Nov. Ds. R. de Jager, van Scherpenzeel, te Heerstaaijen en Galder.
21 » Ds. A. Hoeneveld, van Nijkerk, te Heerstaaijen en Galder.
21 » Ds. E. Prinsen, van Enschede, te Breda.
28 » Ds. C. H. Elsinga, van Woubrugge, te Heerstaaijen en Galder.
17 Dec. Ds. F. Drost, van De Bildt, te Heerstaaijen en Galder.

Vanuit Eindhoven:

4 Nov. Ds. H. L. Both, van Eindhoven, te Borkel en Valkenswaard.
8 » Ds. W. Bouwman, van Hallum, te Helmond.
14 » Ds. IJ. v. d. Zee, van Westergeest, te Weebosch en Bergeijk.
21 » Dr. B. Wielenga, van Amsterdam, te Eindhoven.
28 » Ds. J. P. Klaarhamer, van Wommels, te Geldrop.
3 Dec. Ds. H. L. Both, van Eindhoven, te Maarheese en Budel.
5 » » » » » Weebosch en Bergeijk.
5 » Ds. J. v. d. Berg, van Feijenoord, te Eindhoven
12 » Ds. G. Dalhuijzen, van Nieuwerkerk a. d. IJsel, te Borkel en Valkenswaard.
16 » Ds. H. L. Both, van Eindhoven, te Neeritter.
19 » Ds. N. J. Trenning, van Olst, te Leende en Geldrop.
28/29 » Ds. H. L. Both, van Eindhoven, te Valkenswaard, Weebosch en Bergeijk.

Te Vrijhoeven-Cap. enz.

7 Nov. Ds. J. Brinkman, van Velp, te Sprang en Heusden.
14 » Ds. A. Middelkoop, van Nijkerk, te Vrijhoeven-Capelle.
14 » Ds. E. v. d. Laan, van Oostwedde, te Kaatsheuvel, Sprang en Heusden.
21 » Ds. A. C. Heij, van Tienhoven, te Sprang en Vrijhoeven-Capelle.
21 » Ds. G. Wielenga, van Zwolle, te Vrijhoeven-Cap., Sprang en Heusden.
28 » Ds. C. v. Mourik, van Kooten, te » » »
28 » Ds. J. G. Meijnen, van Baarn, te Sprang en Vrijhoeven-Capelle.
5 Dec. Ds. A. v. Dijken, van Overtoom, te Vrijhoeven-Cap., Sprang en Heusden.
12 » Ds. H. H. Schoemaker, van Wezep, te » » »
19 » Ds. T. Ferwerda, van Amsterdam, te » » »

Te Roosendaal:

7 Nov. Ds. L. J. C. Kreijt, van Huizum.
21 » Ds. H. M. Dethmers, van Sneek.
28 » Ds. D. Hoek, van Enkhuizen.
5 Dec. Ds. J. v. d. Sluis, van Varsseveld.
12 » Ds. S. O. Los, van Leerdam.
19 » Ds. A. v. Andel, van Hilversum.

Te Hellevoetsluis en te N. Helvoet:

7 Nov. Ds. G. Noordhof, van Lippenhuizen.
14 » Ds. G. Verrij, van Waarder.
21 » Ds. K. v. Anken, van Pernis.
28 » Ds. G. L. Goris, van Overschie.
5 Dec. Ds. G. de Jager, van Wolfaartsdijk.
12 » Ds. G. J. Wissink, van Vorden.
19 » Ds. W. F. C. v. Helsdingen v. Augustinusga.

Te 's Gravenmoer:

14 Nov. Ds. G. van Setten, van Bergambacht.
28 » Ds. J. A. de Vries, van Zaandam.
19 Dec. Ds. M. P. Pel, v. Eestrum.

Te Brielle:

14 Nov. Ds. A. Taal, van Bruinisse.
12 Dec. Ds. Oef. J. Kroeskamp, van Utrecht.

Te Rockanje:

7 Nov. Ds. C. Dekker, van Ooltgensplaat.
21 » Ds. J. F. Jonkers, van Schiedam.
19 Dec. Ds. R. Sijbrandij, van Zegwaart.

Namens Deputaten der Gen. Synode ad hoc,

T. GERBER.

's-Bosch, 18 Januari 1915.

Classis Breukelen.

Aan de kerken in de Classis Breukelen zij bericht, dat de vergadering der classis op dringend verzoek wordt uitgesteld tot 2 Maart a. s. Punten voor het agendum kunnen nog aan het adres van eerst-ondergeteekende tot 9 Februari worden ingeleverd.

De kerkeraad der roepende kerk van Wilnis,

W. A. WILLEMSE, *prases.*

JAC. V. D. VLIET, *scriba*

Gereformeerd Tractaatgen. „Filippus".

Namens het Bestuur van „Filippus" wordt hierbij meegedeeld:

1o dat aan den heer H. Hooft Jz. te Ermelo, wegens gezondheidsredenen, op zijn verzoek eervol ontslag is gegeven als bestuurlid, met hartelijken dank voor de diensten gedurende 29 jaar aan »Filippus« bewezen;

2o. dat de eerste zending 1916 aan de leden wordt afgezonden.

Namens het bestuur van „Filippus"
J. VER BORG, *Sec.*

Wolvega, Jan. 1916.

Buitenland.

Denemarken. Een atheist tot het geloof in God gebracht.

De hoogleeraar Hergaard, die jaren lang bekend heeft gestaan als een van de voormannen van het atheisme in Denemarken, is tot het Christelijk geloof wedergekeerd. In de tweede uitgave van zijn handboek over Paedagogie schreef hij:

»Met diep leedwezen denk ik aan den dag waarop ik dit boek begon te schrijven; want ik kon in dien tijd niet bevroeden welk leed over mij komen zou. Door het lijden en de smart is mijne ziel geschud, en het fundament waarop ik meende te kunnen bouwen, is onder mijne voeten bezweken. Ik geloofde oprecht in de glorie der wetenschap, ik meende dat ik een veilige schuilplaats gevonden had bij alle weetenwaardigheden. Deze illusie is mij ontnomen. Want toen de storm kwam en mijn kennis omfloersd werd door smart, werden de koorden der wetenschap als draden uiteengerafeld. Toen greep ik de hulp aan waarnaar zoo menigeen gegrepen heeft, ik zocht en vond vrede door het geloof in God. Sedert dien tijd heb ik de wetenschap niet laten varen, maar ik heb haar eene andere plaats in mijn leven gegeven. Wanneer duisternis onze ziel bedekt en alle hoop ons schijnt te ontvallen, dan is er, volgens mijne vaste overtuiging, slechts een ankergrond in het eenvoudige, doch levende Christelijke geloof. Gelukkig is hij die niet toelaat, dat hij tot het uiterste gedreven wordt, maar tijdig het anker in veiligen grond laat vallen".

Gaarne hadden wij van den Deenschen hoogleeraar meer vernomen; toch is het verblijdend uit zijn mond te hooren dat het atheisme in tijden van smart geen troost biedt.

Rusland. Werking van het alcoholverbod.

Hoe heilzaam het alcoholverbod in Rusland werkt, bleek uit de verklaring van den Russischen minister van finantien bij de opening van de Doema. Deze sprak: »Het is gelukt de groote tekorten die door het alcoholverbod ontstaan zijn, te dekken. Het land beschikt over voldoende hulpbronnen, die alleen aan de onthouding van het volk te danken zijn. Ook is het gebleken, dat de Russische boeren niettegenstaande den oorlog meer geld op de spaarbanken brengen, dan in den tijd toen de wodka zijn verwoestingen kon aanrichten. Arbeidsprestatie en arbeidsloonen zijn van 30 tot 50 percent omhoog gegaan, terwijl misdaden en prostitutie afnamen. Toen tengevolge van de bezetting van Warschau door de Duitschers, pogingen werden aangewend om het alcoholverbod op te heffen, verklaarde het burgercomité: het alcoholverbod heeft uit een hygienisch, maatschappelijk en sociaal oogpunt de weldadigste uitwerking gehad, en daarom is het verbod te handhaven. De Duitsche overheid heeft overeenkomstig dien uitgesproken wensch gehandeld. De Duitschers kunnen van hunne tegenstanders in het Oosten leeren. Trouwens blijkt het, dat ook in Duitschland door de militaire en burgerlijke autoriteiten vele maatregelen getroffen werden om het verbruik van alcoholische dranken te beperken, al kwam het nergens tot den energieken maatregel die in Rusland genomen werd.

China. De opium uit China verdreven.

Volgens de »Oost-Aziatische Lloyd" heeft de Chineesche regeering langs vreedzamen weg eene schoone overwinning behaald. Gelijk bekend is, heeft Engeland in het midden van de voorgaande eeuw China met kracht van wapenen gedwongen om zijne grenzen open te stellen voor den invoer van opium uit Engelsch-Indie. Daardoor werd tegelijk het verbouwen van opium in het land zelf, die te voren gering was, tot eene reusachtige ontwikkeling gebracht. Het zedelijk peil van het Chineesche volk daalde daardoor op vreeselijke wijze, zoodat de regeering zich genoopt zag aan den opium den oorlog te verklaren. In 1907 gelukte het van de Engelsche regeering de concessie te verkrijgen, om van heverlede den invoer van opium uit Indie in China te doen ophouden. In 1917 moest alle invoer van opium in China ophouden, terwijl de bepaling gemaakt werd, dat in de provincien van China, waarin geen opium verbouwd werd, geen papaverbollen zouden ingevoerd worden. De Chineesche regeering heeft daarop met groote energie het uitroeien van den opiumverbouw ter hand genomen. Daarbij moest soms geweld gebruikt worden, zoodat zelfs militaire troepen ter verwoesting van opiumvelden moesten worden ontboden. Bij den strijd tegen den opium stonden de zendelingen der Christelijke kerken vooraan. Een deel der Chinesche ambtenaren, die reeds lang op deze wondeplek van het Chineesche volksleven gewezen hadden, stonden in den anti-opiumstrijd vooraan. Aan hen is het gelukt, gedaan te krijgen, twee jaar vóór dit bij verdrag was bepaald, niet alleen den verbouw van Opium in China, maar ook den invoer van de verderfelijke papaverbollen uit Indie, te doen eindigen. Inderdaad een prachtig resultaat.

WINCKEL.

Voor Kinderen.

THANS EN VOORHEEN.

II.

VOORHEEN

Oro (het leven) was de voornaamste der tweehonderd goden, die op de Gezelschapseilanden vereerd werden; doch al die goden waren even slecht en zedeloos als hun aanbidders.

Onder eenige zeer zware, prachtige boomen stond een vierkant ruw gebouwtje, de muren ongeveer drie meter hoog vormden den tempel of marae. Met palmbladeren gedekt bevatte deze tempel alleen een vierkante, steenen tafel, die als altaar diende deed en daarnevens lag een horde, die op vier palen rustte, op deze horde sleepte men de menschen of de lijken naar den tempel, om voor Oro op het altaar geofferd te worden. De stutten of palaren van den tempel rustten op lijken, zoo wilde het de god! Hij werdt voorgesteld door een stuk hout, in doek gewikkeld, met veren versierd. Soms was hij een holle pop, waarin de priester zich verbergt, om in naam van Oro te spreken of te antwoorden.

Aanhoudende oorlogen en veeten teisterden die streken; wie overwinnen wilde, vroeg den god om raad. Steeds was het antwoord een vraag om menschenoffers. Dan zond de vorst aan een der opperhoofden een aantal zwarte steentjes en deze liet een even groot aantal mannen en vrouwen slachten en hun lijken op horden naar den tempel sleepen. Zoo werd de god gunstig gestemd.

Bij rampen ging het op dezelfde wijze toe, om hem te verzoenen. Niets dan schrik en angst boezemde de eeredienst van hun goden den inboorlingen in, hun leven lang....

En na dit leven? Zij geloofden aan de onsterfelijkheid? Bij den dood grepen boose geesten de ziel aan, kwelden ze, verslonden ze tot drie malen toe, zonden haar vervolgens weg in het lichaam van een dier! Soms ging de geest dadelijk in een of ander dier over.

Ontzettend was 't om aan te zien, als een Otaheiter op sterven lag. In wanhoop gilde hij: »Daar zijn ze! Al de boose geesten komen! Belet ze mij mee te nemen! O, red mij toch! Red mij!" Al zwakker werden zijn angstkreten, tot ze eindelijk met den laatsten ademtocht verstomden. Arme heidenen, die zij waren!

Zoo hun dood! Hoe hun leven?

In hun heerlijk, vruchtbaar land, vol uitwendige zegeningen, leefden zij even woest en aan allerlei ondeugden overgegeven als de overige heidenen. In den krijg werden de grijsaards, vrouwen en kinderen der overwonnenen meedoogenloos geslacht. Diefstal, overspel, zedeloosheid en moord waren aan de orde van den dag. De grooten en rijken, de opperhoofden der stammen, de koning of de koningin vermoordden met eigen hand de pas geboren kinderkens, zij behoefden ze dan niet te verzorgen en konden hun ontaarde levenswijze gemakkelijker voortzetten.

De Europeanen hadden hun daarenboven het genot van de dronkenschap door rum, brandewijn en jenever leeren kennen! En gelijk bij de Roodhuiden van Noord-Amerika, het »vuurwater" verteerde hen naar lichaam en ziel nog meer, dan al hun zonden reeds hadden gedaan.

Onbeperkt dispotisme heerschte op al de eilanden en wat de koning of het opperhoofd, nüchter of dronken, bevat, het moest worden volvoerd! Geen wonder dat de bevolking steeds in aantal afnam.